

سیری در قواعد ثابت یا متغیر

در فقه اسلامی

تألیف: قادر فاضلی

سیری در قواعد ثابت یا متغیر در فقه اسلامی / تالیف قادر فاضلی .

- تهران ؛ فضیلت علم، ۱۳۸۴

۱۴۴ ص

ISBN 964-7393-0-1-0

۹۵۰۰ ریال

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا .

کتابنامه به صورت زیر نویس،

۱ - فقه - قواعد الف، عنوان

۲۹۷/۳

۹ س ۲۲ ف ۱۶۹/۵ BP

کتابخانه ملی ایران

عنوان کتاب..... سیری در قواعد ثابت یا متغیر در فقه اسلامی

مؤلف..... قادر فاضلی

حروفچینی..... پلیکان

نوبت چاپ..... اول ۱۳۸۴

تعداد..... ۳۰۰۰ جلد

لیتوگرافی..... الهادی

چاپخانه..... الهادی

ناشر..... فضیلت علم

شابک ۰-۰۱-۷۳۹۳-۹۶۴..... ISBN: 964-7393-0-1-0

قیمت..... ۹۵۰۰ ریال

تلفن مرکز پخش..... ۶۶۴۳۶۶۹۶-۶۶۹۶۱۴۹۷

## فهرست

|                                               |    |
|-----------------------------------------------|----|
| مقدمه.....                                    | ۶  |
| ضرورت وجود قواعد ثابت.....                    | ۹  |
| ادله حامیان احکام و قواعد متغیر.....          | ۱۳ |
| ۱- محکم و متشابه.....                         | ۱۳ |
| ۲- ناسخ و منسوخ.....                          | ۱۴ |
| ۳- حرمت و حلیت بعضی از مأكولات و مشروبات..... | ۱۵ |
| ۴- اعتباریت احکام.....                        | ۱۷ |
| ادله ثبوت احکام.....                          | ۱۹ |
| نظر امام خمینی (ره) و محیی الدین عربی.....    | ۲۴ |
| ادله ثبوت احکام، مستند به روایات.....         | ۲۷ |
| ذکر چند شبهه و جواب آن.....                   | ۲۹ |
| شبهه اول.....                                 | ۲۹ |
| شبهه دوم.....                                 | ۳۲ |

|    |                                           |
|----|-------------------------------------------|
| ۳۴ | ..... شبهه سوم                            |
| ۳۷ | ..... احکام ثابت                          |
| ۳۷ | ..... ۱- نقش مصالح و مفاسد در کیفیت احکام |
| ۴۳ | ..... ۲- قاعده لاضرر                      |
| ۴۵ | ..... نفی ضرر در قرآن کریم                |
| ۴۶ | ..... معیار ضرر                           |
| ۴۷ | ..... منشاء ضرر                           |
| ۴۹ | ..... معانی ضرر                           |
| ۴۹ | ..... فرق بین ضرر و ضرار                  |
| ۵۲ | ..... ۳- منفعت یا عدم منفعت در معامله     |
| ۵۴ | ..... ۴- اکل المال بالباطل                |
| ۵۶ | ..... ۵- موسیقی و غنا                     |
| ۶۰ | ..... طبیعت آدمی و رابطه آن با موسیقی     |
| ۶۰ | ..... ۱- حالت شادی و طرب و رقص            |
| ۶۱ | ..... ۲- حالت حزن                         |
| ۶۱ | ..... ۳- حالت معنوی                       |
| ۶۳ | ..... ۴- پرورش ذهن                        |
| ۶۴ | ..... مطلب اول: زبان موسیقی               |
| ۶۹ | ..... مطلب دوم: موسیقی در عصر حاضر        |
| ۷۰ | ..... ۶- مقاصد حرام                       |
| ۷۲ | ..... الف) مجسمه                          |
| ۷۳ | ..... جنبه‌های هنری مجسمه                 |
| ۷۵ | ..... ب) آلات موسیقی                      |

|                                                  |     |
|--------------------------------------------------|-----|
| ۷- عدم الفساد .....                              | ۷۶  |
| ۸- تعاون بر برّ و تقوی و عدم تعاون بر گناه ..... | ۷۷  |
| ۹- وفای به عهد .....                             | ۸۰  |
| مفهوم عقد .....                                  | ۸۴  |
| نظر فقهاء .....                                  | ۸۴  |
| ۱۰- لَهو و لعب .....                             | ۸۵  |
| ۱۱- تدلیس .....                                  | ۸۹  |
| ۱۲- احتکار .....                                 | ۹۱  |
| ۱۳- حدود - دیات - قصاص .....                     | ۹۶  |
| احکام و حدود الهی در قرآن .....                  | ۹۷  |
| ۱۴- اعانة الظالم (کمک به ظالم) .....             | ۱۰۳ |
| ۱۵- کذب (دروغ) .....                             | ۱۱۱ |
| استثناء در دروغ .....                            | ۱۱۴ |
| اصلاح طلبی .....                                 | ۱۱۹ |

## مقدمه

مسأله ثبوت و تغیر در احکام فقه اسلامی از جمله مسائل حادثی بوده که به شکل کنونی آن سابقه نداشته است. عدم سابقه این گونه مباحث در تاریخ فقه به شکل جدی آن، علل گوناگونی می تواند داشته باشد که ذیلاً به چند نمونه از آنها اشاره می گردد.

۱- یکنواخت بودن فرهنگ عمومی مردم و در نتیجه یکنواخت بودن ارتباط آنان با فقه و فقها.

۲- محدود بودن طرق ارتباطات مردم و همسان بودن آنها.

۳- محدود بودن وسایل و طرق امرار معاش، همچنین محدودیت حیطه جغرافیای فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی و...

۴- عدم ارتباط همگانی ملل اسلامی با همدیگر و با ملل غیراسلامی.

۵- جدائی فقها از مسند قدرت و حکومت و در نتیجه مسدود شدن پویائی بعضی از ابواب فقهی و یا منزوی شدن احکام آن، از قبیل ابواب قضا، حدود، دیات، ولایت امری، و...

۶- کمبود جمعیت در جهان که نتیجه آن کمبود توقعات و تنوعات و

محدودیت خواسته‌های بشری است. همانگونه که ازدیاد جمعیت موجب ازدیاد تقاضاها و نیازهای انسانی شده و جبراً هر تقاضایی نیز باید طبق حکم مخصوصی برآورده شود که کثرت خواهشها سبب کثرت احکام می‌گردد.

با توجه به علل فوق‌الذکر که بیانگر یکنواختی روش زندگی و محدودیت توقعات و احتیاجات است. محدودیت و یکسان بودن احکام فقهی نیز که فرع بر موضوعات و اعمال خارجی است طبیعی به نظر می‌رسد. اکنون که رفتار فردی و اجتماعی مردم در ابعاد مختلف، مانند ذوقی، هنری، سیاسی، فلسفی، عرفانی، اقتصادی، عاطفی و... تنوع وافر یافته است، تنوع‌پذیری احکام فقهی نیز بجا و مورد انتظار می‌گردد. زیرا هیچ فعلی از افعال آدمی از حیطة احکام خمسّه (وجوب، حرمت، استحباب، کراهت، اباحه) خارج نبوده و بالطبع تنوع رفتار، تنوع در احکام را می‌طلبد.

بدین سبب عده‌ای از صاحب‌نظران گفته‌اند: چون گسترش ابعاد متنوع انسانها و احتیاجات و سلیقه‌های آنان متفاوت و متغیر است. پس احکام فقهی نیز به تبع آن باید متغیر باشد. ضمن اینکه نفس حکم، جنبه اعتباری داشته و ملاک اعتباریات به مُعْتَبَرِ خود وابسته است. از اینرو احکام، ثبوت خارجی نداشته و متغیرند.

بعضی دیگر برعکس این عده، قائل به ثبوت و عدم تغییر احکامند. زیرا هر حکمی در فقه بیانگر وجود مصلحت یا مفسده‌ای در فعل است. و جهت‌گیری صحیح (مصلحت) یا ناصحیح (مفسده) آن را در راستای تکامل یا تنزل آدمی با توجه به چارچوبی که دین الهی معین کرده است

قرار می‌دهد. و چون دین الهی ثابت و دائم است مصالح و مفاسد رفتاری که موجب تکامل و تنزل است نیز ثابت خواهد بود. پس احکام تبیین‌کننده این جهات هم باید ثابت باشد. و چون یک فعل در یک زمان و یک مکان و شرایط خاص خود نمی‌تواند دارای دو جنبه متضاد، مانند مصلحت و مفسده باشد. پس حکم مربوط به آن هم نمی‌تواند به دو جهت متضاد (ثبوت و تغیر) متّصف گردد.

گروه سوم را عقیده بر این است که چون احکام برای احوال آدمی وضع شده‌اند و آدمی نیز حالات متغیر و ثابت دارد. پس احکام نیز باید انواع متغیر و ثابت داشته باشند. مثلاً روح آدمی به جهت مجرد بودنش ثابت است. ولی جسم او به جهت مادیّتش متغیر و در معرض کون و فساد است. پس باید احکام ثابت در بعد روحانیت انسانی و احکام متغیر در بعد مادیت وی وجود داشته باشد.

این سه نظر اساسی‌ترین نظراتی است که در این خصوص ابراز شده است. البته تاکنون هیچکدام از صاحب‌نظران در خصوص نظر خود دست به قلم نبرده و از آن دفاع محکمی نکرده و به طور پراکنده در سخنرانیا و بعضاً در ضمن مقالاتی عنوان کرده‌اند. اینجانب در برخورد حضوری و در قالب سؤال و جواب از نظرات بعضی دیگر مطلع گردیده است.<sup>(۱)</sup>

---

۱- ناگفته نماند که حضرت استاد علامه آیت‌الله محمدتقی جعفری - مدظله‌العالی - در این مورد چند مقاله‌ای را به کیهان فرهنگی ارائه داده و چاپ گردید: که در حد فلسفه ثابت و متغیر بحث داشته و خیلی به مصادیق و موارد ثابت و متغیر پرداخته نشده است که انشاء‌الله در صورت امکان امید است از ناحیه حضرت استاد مصادیق ثابت و متغیر بعنوان نمونه نیز به طور مبسوط بحث شود.

«این مقاله در حال حیات آن استاد فرزانه نوشته شده است. اکنون که در مرحله بازنگری است از برکات وجودی آن بار سفر کرده محروم شده و سالها است که داغ فراقش دل ما را می‌سوزاند.»

لذا با توجه به اهمیت موضوع و جدید بودن آن، نگارنده با بضاعت اندکی که دارد با توسل به الطاف بیکران الهی مدتی از عمر خود را در موضوع ثابت و متغیرهای فقهی صرف کرده و آنچه در پیش رو دارید محصول این مقدار تلاش و کوشش است. امید است که وسیله‌ای باشد جهت به راه افتادن طلاب جوان در این خصوص و کمک همه‌جانبه‌‌‌‌‌ اساتید معظم حوزه‌های علیمه در پر بار کردن این قبیل مباحث. انشاء الله

والسلام علیکم ورحمة الله  
قادر فاضلی